

Blixtar och dunder, magiska under

Om åskstenstraditionen och förekomsten av stenåldersfynd i medeltida kulturlager

Av Peter Carelli

Carelli, P. 1996. Blixtar och dunder, magiska under. Om åskstenstraditionen och förekomsten av stenåldersfynd i medeltida kulturlager. (Thunder and lightning, magical miracles. On the popular myth of thunderbolts and the presence of Stone Age artefacts in medieval deposits.) *Fornvännen* 91. Stockholm.

No less than 83 Stone Age stone objects have been found during archaeological and other excavations in the Medieval city of Lund. The finds display a wide variety both in the material used and in artefact-types. This shows that the Lund collection does not represent a normal range of Stone Age finds in S.-W. Scania. Notwithstanding, archaeologists usually explain away Stone Age objects in medieval deposits as redeposited random finds. The large assemblage should instead be seen as evidence of a unifying idea, a mentality, which prevailed during the Middle Ages. The Stone Age finds were deliberately brought into town, usually from the immediate vicinity, but sometimes over long distances. It is, therefore, obvious that these objects were precious. The discussion examines how these finds should be interpreted, and uses ethnographic analogies. The most plausible explanation is that the popular myth of thunderbolts was well known in Lund during the Middle Ages.

Peter Carelli, Arkeologiska institutionen, Lunds universitet, SE-223 50 Lund, Sweden.

Nästan vid varje arkeologisk undersökning påträffas något enstaka föremål som markant skiljer sig från den övriga fyndkontexten. Stenåldersartefakter av olika slag är t.ex. inte helt ovanliga fynd vid grävningar i medeltida kulturlager. Av medeltidsarkeologerna betraktas dessa fynd oftast som festliga kuriositeter och ägnas sällan någon tankemöda. Vanligtvis förklaras de som kommande från omrörda depåer, boplatser eller gravar. Slumpen är den rationella förklaringen till närvaron i medeltidslagren.

Denna förklaring kändes inte tillfredsställande då fyra undersökningar i Lund under åren 1990–1993 resulterade i fyra nya stenåldersartefakter: en flintdolk, en flintyx, en flintskära och en skafttapsyx av bergart. Det intressanta med dessa fynd var att samtliga påträffats i rent medeltida eller eftermedeltida kontexter, i direkt anslutning till husrester. Ett av fynden framkom t.o.m. då syllstenarna till ett 1500–1600-talshus rensades fram.

Hur unika 1990-talsfynden var kunde endast mätas genom en total inventering av samtliga stenåldersfynd från Lund, där en mer systematiserad fyndinsamling bedrivits ända sedan 1890-talet. Under det första halvseklit svarade stadens grovarbetare för insamlingen i samband med omfattande avlopps- och grundgrävningsarbeten. Sedan 1900-talets mitt har dock mer utpräglade arkeologiska undersökningar ägt rum praktiskt taget årligen. Kulturlagren från stadsområdet spänner över tiden från 900-talets slut till modern tid. Föremål från de äldsta århundradena är dock kraftigt överrepresenterade då de äldsta kulturlagren sedan länge prioriterats vid arkeologiska undersökningar.

Vid inventeringen har endast yxor, mejslar, dolkar, skäror samt spjut- och pilspetsar medtagits. Artefakter som flintavslag och flintspån har således uteslutits. Anledningen till materialbegränsningen är att de medtagna föremålstyperna får anses vara relativt lättidentifierade

Fig. 1. Inom Lunds medeltida stadsområde har sammanlagt 83 »stenåldersfynd» påträffats. Dessa spänner över en lång tidsrymd, från senmesolitikum till bronsålder. Den klart dominerande perioden är dock mellaneneolitikum. Foto L. Westrup, Kulturen. – Within the Medieval city area of Lund 83 Stone Age artefacts have been recorded. The assemblage shows a great variety in dates, from the Late Mesolithic Period to the Bronze Age.

även för icke-ärkeologer. Insamlingsgraden av dessa föremål bör därför ha varit hög ända sedan Lundaarkeologins födelse i slutet av 1800-talet. Den geografiska begränsningen sattes till det medeltida stadsområdet, dvs. området innanför stadsvallen.

Sammanlagt 83 föremål har genom åren påträffats i Lund (se fyndkatalog). Materialet, här kallat stenåldersfynd för enkelhetens skull, spänner över en lång tidsrymd, från senmesolitikum till bronsålder (fig. 1). Den klart dominerande perioden är dock mellaneneolitikum. Materialet uppvisar även en stor variation av föremålstyper: 36 flintyxor, 16 bergartsyxor, åtta flintmejslar, en bergartsmejsel, fem flintskäror, 14 flintdolkar, två flintpilar och en flintspjutspets (tab. 1) (fyndmaterialet genomgången och bestämt av Björn Magnusson Staaf, Arkeologiska institutionen, Lund).

Den fyndsammansättning som tabell 1 visar är intressant ur många synvinklar. Den viktigaste är det stora antalet bergartsyxor i förhållande till antalet flintyxor. Drygt 30% av yxmaterialet utgörs nämligen av bergartsyxor, en siffra som är mycket för hög för att motsvara en normal sydvästkånsk fyndsituation. Påfallande är även den stora artefaktvariationen som är mycket ovanlig från en och samma fyndlokal. Några särskilt ovanliga föremål återfinns även i samlingen (t.ex. fyndkatalog nr 83). Det stora fyndantalet och den variationsrika fyndsammansättningen talar således mot traditionellt bortförklarande tolkningar. Rimligare är att försöka se en samlande idé till varför dessa föremål hamnat i de medeltida kulturlagren.

De flesta av fynden har dessvärre relativt oklara fyndomständigheter. Under många decennier insamlades de såsom lösfynd, och en-

Tabell 1. Sammanställning av samtliga påträffade stenåldersartefakter i Lund.

Bergartsyxor		Flintyxor		Övriga föremål	
Skaftålsyxor i bergart	5	Spetsnackig flintyxor	4	Bergartsmejsel	1
Spetsnackig bergartsyxor	3	Tunnackig flintyxor	12	Flintmejsel	8
Tjocknackig bergartsyxor	2	Tjocknackig flintyxor	15	Flintskära	5
Tunnackig bergartsyxor	1	Tjocknackig hålslipad flintyxor	3	Flintdolk	14
Tunnbladig tvåreggad bergartsyxor	1	Kärn- och spetsyxor av flinta	1	Flintpil	2
Båtyxor	1	Yxämne	1	Flintspjutspets	1
Stridsyxor	2				
Skaftappsyxor av bergart	1				
Σ	16				

dast undantagsvis beskrevs fyndplatsen mer detaljerat. De flesta av föremålen saknar således trovärdiga dateringar vad gäller fyndkontexten. Fynd från senare års arkeologiska undersökningar har dock givit mycket skiftande dateringar, från 900-talets slut till 1500–1600-tal (fr.o.m. fyndkatalogens nr 72). Beträffande den rumsliga spridningen finns säkrare uppgifter om det äldre fyndmaterialet då tomtnummer eller gata oftast angivits. En sprid-

ningskarta visar med stor tydlighet att föremålen påträffats över i stort sett hela den medeltida staden (fig. 2).

När det gäller beskrivningarna av *hur* och *var* fynden påträffats inom de enskilda undersökningarna är dessvärre uppgifterna vaga och svårtolkade, beroende på en under lång tid bristfällig undersöknings- och dokumentationsmetod. En tydlig tendens är dock att de flesta fynd som gjorts under senare år har framkommit i anslutning till profanbebyggelse. Trots detta kan endast fem av föremålen möjligen knytas till specifika hus (fyndkatalog nr 78, 79, 80, 81, 82 och 83). Av dessa kan endast ett föremål (nr 83) beskrivas som ett säkert fynd i ett hus, nämligen den stenyxor som påträffades i en syllstensrad vid undersökningen i kv. Gylenkrok nr 30 år 1992 (fig. 3).

Religiös föreställningsvärld

Har de medeltida Lundaborna samlat på stenåldersföremål? Något tidigt antikvariskt intresse för det förgångnas materiella lämningar har knappast existerat. Dagens historiska tidsuppfattning ser tiden som ett kronologiskt förlopp. Detta moderna sätt att förhålla sig till dåtid, nutid och framtid var helt okänt för medeltidens vanliga människor som i mångt och mycket var historielösa. Enligt Maurice Bloch fanns det, vid sidan av vardagens cykliska tidsuppfattning, en rituell tidsuppfattning där dåtiden, det förgångna, var närvarande i nuet – »the past and the present in the present». I detta avseende existerade ingen skillnad mellan dåtid och nutid (Bloch 1977; Bradley 1987). Med detta tidsperspektiv är en forntid omöjlig.

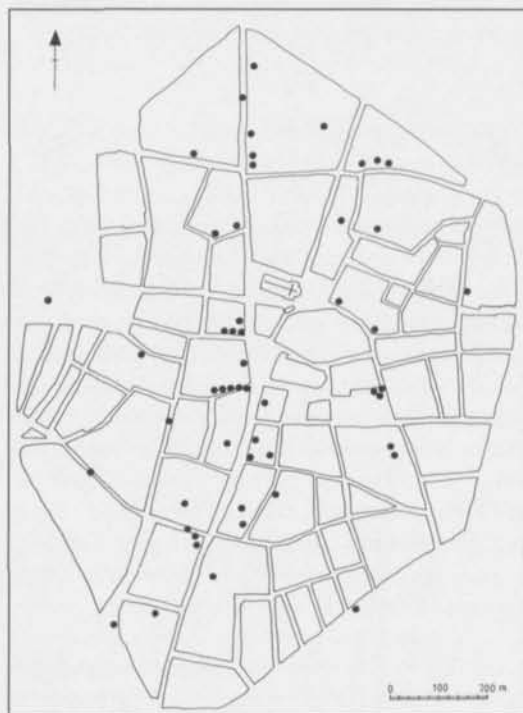

Fig. 2. Spridningskarta över Lund med fyndplatser av stenåldersföremål markerade. – Map of Lund showing find-spots of Stone Age artefacts.

Fig. 3. Vid arkeologiska undersökningar i kv. Gyllenkrok, Lund, år 1992 påträffades en skaftappsya i en sylstenrad som preliminärt daterats till 1500–1600-tal. Yxan har markerats med svart färg. – During archaeological excavations in the Gyllenkrok quarter, Lund, in 1992 a Stone Age axe came to light in a stone foundation for a wooden sill, preliminarily dated to the 16th–17th centuries. The find-spot is marked.

Medeltidens lärda hade emellertid en helt annan tidsuppfattning. Denna var historisk och följde den bibliska kronologin. Bibeln beskrev inte bara själva skapelsen utan även mänsklighetens äldsta historia. Men inte heller i denna fanns plats för en mänsklighetens förhistoria.

Det förefaller därför orimligt att de lunda-funna stenåldersfynden insamlats genom en allmän antikvarisk medvetenhet om tidigare generationers materiella lämningar. Medeltidsmänniskan brydde sig självfallet inte om mänsklighetens förhistoria då denna överhuvudtaget inte existerade.

I Egypten skapades redan på 500-talet f.Kr. vad som beskrivits som världens första fornsaksmuseum. I detta förvarades en mängd gamla babyloniska artefakter. Trots den »antikvariska medvetenheten» var det religiösa föreställningar som låg bakom fornsaksintresset. Artefakterna hade skapats av gudarna och ansågs besitta övernaturliga krafter (Trigger 1989, s. 29).

Kopplingen mellan fornsaker och religiösa föreställningar tycks vara närmast universell. I östra Nordamerika har tusentals år gamla pilspetsar, stenpipor och kopparverktyg hittats på irokesiska boplatser från 1400- och 1500-talen e.Kr. Irokeserna uppfattade föremålen som okända andars amuletter. I Mellanamerika utövade aztekerna på 1500-talet e.Kr. regelbundna ritualer i ruinerna i Teotihuacan, en stad som varit bebodd under det första tusen-talet e.Kr. Ruinstaden betraktades av aztekerna som en gudarnas lämning (Trigger 1989, s. 28). Bland Kantu'-folket i Indonesien är de få påträffade stenartefakterna än idag i shamanernas ägo då de anses besitta övernaturliga, helande krafter (Dove 1989, s. 699).

While they identify these stone relics—from their distinctive shape—as adze blades (etc.) and name them accordingly, they do not identify them as human adze blades. That is, they do not identify them as the remains of tools that they—or their ancestors—might have used. (Dove 1989, s. 670.)

Den närmast universella kopplingen mellan fornsaker och religion öppnar möjligheterna för en ny tolkning av de många stenåldersarterefakter som hittats i det medeltida Lund. Det är inte orimligt att anta att de är materiella uttryck för en medeltida magisk-religiös föreställningsvärld som till stora delar är okänd och outforskad.

Antik tradition

Enligt antik tradition hade stenar inte enbart mineralogiska egenskaper utan även en magisk och helbrägdande kraft samt en symbolisk-moralisk betydelse (Foote 1972, sp. 116). Stenxor, *ceraunia*, och deras magiska egenskaper beskrivs exempelvis av Plinius den äldre (23–79 e.Kr.) i hans verk *Historia Naturalis*. Stenyxorna ansågs bl.a. kunna underkuva städer och upplösa flottor till havs. En särskilt ovanlig sort förekom endast på de platser där åskan slagit ned och var mycket eftersökt av det Partiska prästerskapet. Det finns även arkeologiska bevis för stenyxornas betydelse under denna tid. I England har ett 40-tal neolitiska stenxor påträffats i romerska kontexter, varav flera i tempelmiljöer, och i Frankrike har neolitiska stenxor framkommit i minst 24 romersk-keltiska tempel (Adkins & Adkins 1985, s. 69; Merrifield 1987, s. 10 f.).

Under medeltiden sammanställdes, i enlighet med den antika traditionen, en rad stenböcker där stenarnas fyndplatser, mineralogiska, medicinska och övernaturliga egenskaper beskrevs. Sådana stenböcker, lapidaries, var vanliga i medeltida boksamlingar i Norden, men privata exemplar förekom även. I testamentet efter kaniken Tucho Thuronis i Lund, daterat den 11 mars 1353, omnämns bl.a. ett lapidarium (Testamenter, s. 114).

Åskstenstraditionen

En tradition som praktiskt taget har global spridning är tron på åskstenar. Enligt denna slungades en sten ned från himlen vid åsknedslaget. Blixten förorsakades av den nedfallande stenen, medan den samtidigt förekommande elden och knallen sågs som följd av denna. De föremål som utges för åskstenar är vanligtvis stenåldersredskap, oftast yxor, men även exempelvis dolkar och skärar (Blinkenberg 1909,

s. 7 ff.). Dessutom har fossiler av en bläckfiskart, belemniter, eller förstenade sjöborrar, echeniter, antagits vara åskstenar. I vissa fall har även meteoriter, svavelkristaller eller vanliga stenar som av naturen fått yx- eller killiknande former tolkats på detta sätt (Almqvist 1974, sp. 534).

Jag såg en gång ett åskslag. Det var sommaren 1896. Åskan hade slagit ned i en byggnad, och det syntes mycket väl hur den elektriska urladdningen åstadkommit ett hål ned i marken vid förstugubron. Då var det en gammal bonde därifrån trakten, som kom förbi på vägen och fick se det. Han gick efter en flåhacka och började leta. På min fråga förklarade han litet generad att han letade efter åskviggen. (LUF M 7103.)

Ett litet bevis på hur allmänt utbredd denna folkliga tradition var och hur vetenskapen såg på den märks i de inledande orden i en artikel skriven av Oscar Montelius år 1900.

Den som i våra dagars Sverige går omkring i torpstugorna och samlar tensaker, gör klokare i att fråga efter, om man hittat några »åskviggar» eller »torviggar», än att fråga efter stenxor (Montelius 1900, s. 277).

Åskstenen har, liksom kärt barn, många namn. Gemensamt för namnen är dock anknytningen till åskan, blixten eller guden Tor. I Sverige kallas den bl.a. *torvigg*, *torkil*, *govigg*, *gofarskil*, *åshkil*, *åshpil* och *åskvigga*. I Danmark benämns den oftast *tordenkile* eller *tordensten* och i Norge bl.a. *torrebløyg*, *torekile*, *torestein* och *torelo*. I det moderna etnologiska traditions materialet finns fylliga beskrivningar av åskstenstraditionen. Äldre belägg är däremot få och odetaljerade. I Olaus Petri Helsingius' *Synonymorum libellus* från 1587 omnämns ordet *torvigg* för första gången, medan belägg från 1600-talet omtalar *torkil*, *tordenkile* och *tordensten* (Almqvist 1974).

Universell spridning

Åskstenstraditionen återfinns över i stort sett hela världen. Traditionen tycks vara mycket väl spridd över Europa, Asien och Afrika. Den återfinns även i Amerika, men har troligen förts dit genom invandrande europeer. Traditionen verkar dock saknas i Söderhavet och Australien (Blinkenberg 1909, s. 12). Såväl den stora geografiska spridningen som flera omnämnanden

i antikens litteratur talar för att åskstenstron i sina grunddrag är uråldrig (Almqvist 1974, sp. 535).

I de flesta kulturer har också åskan och blixten förknippats med högre makters agerande. Åskstenen är den materiella lämningen av detta gudomliga, eller åtminstone övernaturliga, handlande. Hos Kantu'-folket i Indonesien är detta en självklarhet:

In what appears to be a majority of cases, however, these celts—cumcharms—especially adze blades—are given names that associate them with thunder and lightning. Thus, the Kelabit call them batu prahit or »thunderbolts»; the Kenyah call them »teeth ... of the thunder-god»; and the Iban call them batu nitar or »lightning stones», as do the Maloh. (Dove 1989, s. 670).

Flera av benämningarna på åskstenen tyder också på att den i Norden betraktats som åskgudens vapen. Klara likheter finns även med den rent hedniska tron på Tors hammare och dess antidemoniska och fruktbarsfrämjande krafter. I Saxos Danmarkshistoria, skriven omkring år 1200, finns en intressant passus som rör detta. Den danske prinsen Magnus Nilsson, som stupade i slaget vid Fotevik 1134, genomförde i mitten på 1120-talet ett hårtåg till den hedniska »Østerleden»:

... blandt andre Sejrstegn hjemførte han ogsaa fra en af Øerne nogle ualmindelig tunge Thorshamre, der fra Hedenold æredes af Folket dér som Helligdomme. Naar man i Oldtiden skulde udrede sig Aarsagen til Tordenvejr, gik man nemlig ud fra de tilvante Ting og tænkte sig, at det var uhyre Malmhamre der var Skyld i Skybraget: slik stærk og klinger Lyd kunde snarest efterlignes ved Smedeværktøj. (Saksen danesaga 1908, s. 118.)

Magiska egenskaper

Varför betraktade då medeltidsmänniskan dessa åskstenar med sådan vördnad och respekt? Vari låg deras magiska innebörd? Vilka krafter ansågs de besitta?

I dikten *Liber lapidum* eller *Liber de gemmis*, skriven någon gång mellan 1067 och 1081 av Marbodæus, biskop i Rennes, beskrivs åskstenarnas magiska egenskaper:

He who carries one will not be struck by lightning, nor will houses if the stone is there; the passenger on a ship travelling by sea or river will not be sunk by storm or struck by lightning; it gives victory in law-

suits and battles, and guarantees sweet sleep and pleasant dreams ... (Merrifield 1987, s. 11).

I ett danskt lapidarium, tillskrivet prästen Henrik Harpestræng (död 1244), är det sannolikt Marbodæus beskrivningar som legat till grund för avsnittet om åskstenarna. Enligt Bengt Almqvist är det troligen dessa kontinentala traditioner som kraftigt medverkat till att sprida och stärka tron på åskstenarnas övernaturliga ursprung och deras inneboende magiska egenskaper. Harpestræng beskriver exempelvis en åsksten på följande sätt: »en ærlyk steen thæn thær faldær mæth liugnæth nithær oc ær goth for troldom oc for storm .a. haf. oc ær goth in-næn orlogh» (Almqvist 1974, sp. 534).

Troligen förändrades inte synen på åskstenarna nämnvärt de efterföljande århundradena. I mitten av 1600-talet beskriver t.ex. den danske fornforskaren Ole Worm (1588–1654) åskstenarna, dvs. stenyxorna, i sin samling på följande sätt:

Cerauniae, so called because they are thought to fall to earth in the lightning flash. They have various shapes, sometimes conical, sometimes hammer- or axe-shaped, and with a hole in the middle. Their origin is disputed; some deny they are meteorites, supposing from their resemblance to iron tools that they are really such tools transformed into stones. On the other hand, reliable witnesses state that they have observed these stones on the precise spot—in a house or a tree, and so on—where lightning had struck. (Klindt-Jensen 1975, s. 23.)

Under 1600- och 1700-talen tog den egentliga fornforskningen fart. Vissa lärda började nu ifrågasätta åskstenarnas övernaturliga ursprung. Istället menade man att föremålen var tillverkade av människohand. Ett viktigt led i dessa nytolkningar var jämförande studier med artefaktmaterial från framför allt nyupptäckta amerikanska stammar (Merrifield 1987, s. 10). Den danske teologen och historikern Erik Pontoppidan (1698–1764) var t.ex. fullständigt säker på sin sak då han i mitten av 1700-talet uttryckte följande: »De saa kaldte ceraunei lapides, som man fordum holdt for Torden-Steene, skjønnes nu noksom at være med Konst slebne i form af Øxer, Hamre, Kiler eller Knive ...» (Ågotnes 1995).

Inom den vetenskapliga eliten i samhället

blev denna tolkning snabbt den förhärskande. De vetenskapliga upptäckterna tycks dock mycket litet, eller rent av inte alls, ha påverkat den breda folkliga åskstenstraditionen, något som märks tydligt i de etnologiska uppteckningarna från 1800-talet.

Etnologiska vittnesmål

Av de många etnologiska vittnesmålen i form av uppteckningar från 1800-talets andra hälft och 1900-talets första hälft framgår att åskstenarna fortfarande tillmättes betydande magiska krafter. Den allra viktigaste egenskapen var att de skyddade mot åskväder, blixtnedslag och våld. Eftersom man trodde att blixten aldrig slog ned två gånger på samma ställe betraktades en åsksten som ett effektivt brandskydd. Detta uttrycktes på följande sätt år 1908: »Folk troede nemlig, at tordenstenen virkelig var slået ned i tordenvejr, og hvor den een gang var slået ned, var der ikke mere at komme efter» (Blinkenberg 1909, s. 70).

Genom årtusenden har bränder varit ett mänsklighetens gissel. En våldad orsakad av ett blixtnedslag kunde på bara några få minuter fullständigt ödelägga en gård, som det tagit generationer att bygga upp. Åskstenarnas brandförsäkrande egenskaper har därför i mycket stor utsträckning utnyttjats som skydd av byggnaderna.

En gammel Kone i Vestsjælland gjemte til sin Død en stor Tordensten, idet hun mente, at saalænge den var i Huset, kunde hverken Lynild eller andre Ulykker ramme det. (Blinkenberg 1909, s. 64.)

... I 1868 kom jeg ind hos en ældre kone, som boede i nærheden af Kulsbjærgene, og vilde købe en sleben øxe af flint, som jeg vidste at hun havde fundet. Men det var ikke muligt at få den. Jeg forklarede hende, at det var et stykke værktøj fra stenalderen. Konen svarede mig, at det kunde jeg ikke bilde hende ind. Nej, det var en tordensten, og når de havde en sådan i huset, så slog tordenen ikke ned i huset. Jeg tilbød konen et par andre af lignende slags, kun mindre, og jeg vilde endda give det samme for hendes tordensten, som jeg havde budt hende. Dertil svarede konen, at det kunde ikke nytte; når hun ikke selv havde fundet dem, så havde de ingen virkning. Flintøxen var funden af hende selv ved en gammel pil et stykke fra stuehuset, og pilen var slækket, og det mente konen at den tordensten, hun fandt der, havde gjort. (Blinkenberg 1909, s. 65.)

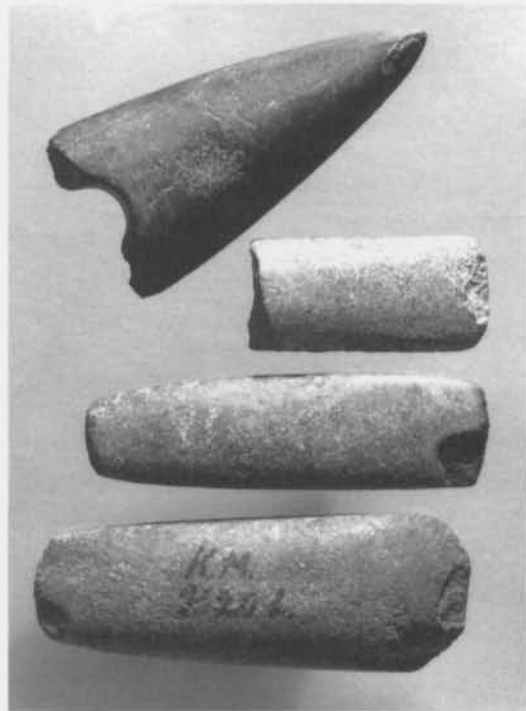

Fig. 4. Flera av de i Lund funna stenåldersföremålen uppvisar oförklarliga skador såsom förstörda eggår (KM 96204; KM 23864; KM 35375) och mindre, skålgruppsliknande urgröpningar (KM 8463). Detta talar för ett relativt utbrett bruk av åskstenspulver även under medeltiden. Foto L. Westrup, Kulturen. – Several of the Stone Age artefacts found in Lund show inexplicable damage, such as blunt edges (KM 96204; KM 35375) and small cup-shaped hollows (KM 8463). This indicates that »thunderbolt powder» was extensively used during the Middle Ages.

I det etnologiska materialet finns åtskilliga beskrivningar på var åskstenarna förvarades i huset. I många fall hade man den helt enkelt liggande på en hylla, på en kista eller i en väska. Vanligt var även att åskstenen undangömdes på ett särskilt ställe, klart avskilt från vardagssysslorna i huset, inmurad i väggen, nedlagd under golvet eller en tröskel, lagd ovan himmelssängen eller under taket (fig. 5).

Hemma hos far och mor i Mellösa hade de en åskvigga liggande vid skorsten uppe på taket (LUF M 1706). ... Bruk att lägga en flintyxa under dörrtröskeln (LUF M 11408). ... Flintøxerne opbevarede gjerne oven på himmelsengen eller under tagskægget, ... mine forældre opbevarede een af disse på gulvet un-

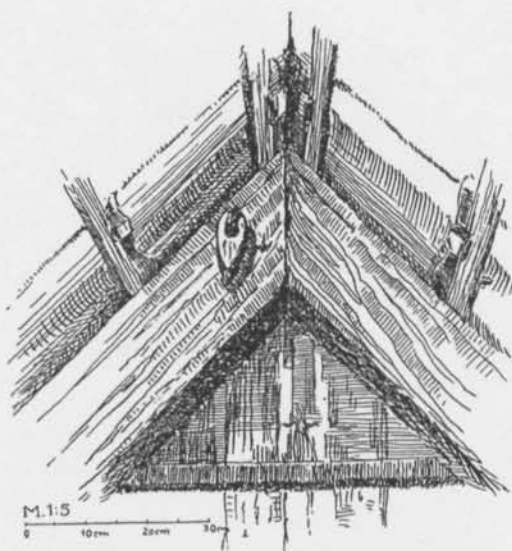

Fig. 5. I det etnologiska materialet finns åtskilliga beskrivningar på var åskstenarna förvarades i huset. Vanligt var att åskstenen inmurades i väggen, lades under golvet eller en tröskel eller hängdes upp under taket. Efter Barner 1957. – The ethnographic sources contain several descriptions of where the thunderbolts were usually kept in the house. They were often built into a wall, laid under a floor or a threshold or suspended under the roof. After Barner 1957.

der en kiste. ... Min farmoder havde altid en tordenkile i sengen ... (Blinkenberg 1909, s. 65 ff.) Å Eklidens gård i Domme och å en gård i Västra Alstad har funnits på »legden» inmurade flintyxor (Christoffersson 1918, s. 163).

Förutom detta fanns ett komplex av skyddsmagiska och fruktbarsbefsfrämjande egenskaper; bl.a. hindrade den säden i en kornbinge från att sina, den höll råttor borta från säden, den hindrade mjölken från att surna och fick brygden att jäsa. Den garanterade boskaps-, jakt- och fiskelycka samt kunde användas för att begränsa elden vid svedjebruk. Den var även ett »säkert skyddsmedel mot troll och andra onda makter» och kunde nyttjas i kärleksmagi. En viktig egenskap var även botandet av allehanda sjukdomar hos både människor och djur. För detta ändamål gjordes ofta avskrap från åskstenarna. År 1811 nedteknades en berättelse om en kvinna i Hammershøy i Viborg amt som botade sin koliksjuke man med en åsksten:

... hun prøvede at pulverisere et Stykke af Flintestenen, omtrent saa stor som en Egge-Blomme, gav Manden denne drøye Dosis ind paa en Gang, og fra den Tid af kom han sig tydelig, saa han nu igien kan tiene; finder han undertiden Anstød deraf, tager han til sit himmelfaldne Pulver, og finder strax Lindring (Blinkenberg 1909, s. 68).

Något som talar för ett relativt utbrett bruk av åskstenspulver även under medeltiden är att flera av de i Lund funna stenåldersföremålen uppvisar för övrigt oförklarliga skador såsom förstörda eggar och mindre urgröpningar (t.ex. fyndkatalog nr 4, 51 och 64; jfr även Rydbeck 1940) (fig. 4).

Arkeologi och mentaliteter

Vi har nu bevisat åskstenstraditionens existens under hela medeltiden samt konstaterat en mängd stenåldersartefakter i de medeltida kulturlagren i Lund. Går det verkligen att arkeologiskt bevisa att de bägge fenomenen hör samman? Är inte detta en arkeologisk omöjlighet? Problemet är att arkeologin under modern tid i allt för hög grad betraktats som en exakt vetenskap. Detta har medfört att endast mät- och kvantifieringsbara data ansetts tolkningsbara. Frågor av mer abstrakt karaktär, som t.ex. rört de mentala strukturerna, har ansetts allt för svårbearbetade utifrån de arkeologiska materialen. Detta har medfört att dessa frågor har kommit att domineras av socialantropologer och etnologer. För att komma ur denna föreställning om arkeologins omöjlighet krävs en ny och vidare syn på ämnet. Arkeologin måste återigen ses som en humanistisk vetenskap där trovärdiga tolkningar nås genom diskussion och argumentation, inte genom formler och statistik.

Ralph Merrifield menar att den exakta vetenskapens tänkesätt ofta lett till absurditeter vid den arkeologiska bearbetningen: »Even where it is realised that something unusual has occurred, and that it requires explanation, it is common for every other possible interpretation, however unlikely, to be put forward, provided it makes sense in terms of accident or functional utility, while the possibility that it should be interpreted as yet another example of a not uncommon form of religious or ma-

gical ritual remains ignored» (Merrifield 1987, s. 1).

Detta är märkligt då det samtidigt anses som allmänt vedertaget att religion och magi kraftigt dominerade de medeltida mentaliteterna. Vid sidan av den officiella kristna tron spelade folktron och magin en viktig roll. Religionen gav människorna en existentiell trygghet medan magin gav människan en möjlighet att påverka sin egen livssituation som således inte helt var lämnad åt slump och kaos. Alla samhällsklasser var delaktiga i dessa mentala strukturer, det fanns kort sagt en »gemensam tradition» som påverkade människors vardagsliv (Schön 1989, s. 17; Kieckhefer 1993, s. 56; Paulsson 1993, s. 8).

Medeltida paradox

Det kan tyckas som en medeltida paradox att det existerade ett folkligt religiöst normsystem av klart förhistoriskt ursprung parallellt med det officiella kristna. Religionsskiftet i Norden fungerade dock som en smältdegel där gammalt och nytt förenades. Kampen mellan hedendom och kristendom handlade inte så mycket om den faktiska tron som en kamp mellan hednisk och kristen sed. Kyrkan var därmed »intolerant beträffande den officiella hedniska läran, vars gamla gudar obönhörligt måste vika, men tolerant gentemot folktron» (Granberg 1978, s. 124; Stattin 1991, s. 9).

Dessa mentaliteter har sannolikt haft så starkt inflytande på människor att de borde ha lämnat rikliga spår efter sig i det arkeologiska källmaterialet. Religion och magi har nämligen alltid varit viktiga inslag i människors liv vid sidan av den dagliga födan, boendet och skyddet mot fiender. »In a sense it must be regarded as even more basic, since it concerns man's view of himself in his earthly environment, and activities arising from it inevitably pervade all other fields of human action» (Merrifield 1987, s. 1).

Fyndets tolkare och kontext

Trots att vi numera är medvetna om den religiösa föreställningsvärldens oerhörda betydelse för medeltidsmänniskornas liv har vi oerhört svårt att klart och entydigt sätta fingret på de mentala strukturernas materiella lämningar.

Stenyxorna från Lund är ett bra exempel på detta problem. Trots att stenyxor påträffats regelbundet inom stadsområdet sedan 1890 har ingen velat sätta samman dem med den etnologiskt och historiskt välkända åskstenstraditionen. Istället har yxorna setts som boplatssindikatorer för stenåldersbebyggelsen. I en tidningsartikel beskriver Georg Karlin, museet Kulturens grundare, det för Lunds vidkommande tämligen ovanliga fyndmaterialet:

Redan det ej oansenliga antal stenåldersfynd som grävts upp ur Lunds jord och, av vilka åtminstone ett 20-tal har funnits på ursprunglig plats ... tala om, att denna plats, så länge som Skåne över huvud taget varit befolkat, också följt med i den allmänna kulturutvecklingen ... (Karlin 1922/1923).

Närmare 50 år senare, år 1969, tolkades det stora stenyxmaterialet från Londonområdet på samma sätt. Yxorna ansågs visa vilka områden som bebotts under neolitikum (Merrifield 1987, s. 9 ff.).

Idag vet vi att en yxa inte alltid är en yxa, och en dolk inte alltid är en dolk. Det beror på fyndets tolkare och kontext. Först när föremålet konfronteras med en uttolkare får det mening. Enligt Mats Burström, som sammanfattat den postmoderna debatten om meningsproduktion, är det först vid detta möte som uttolkaren, efter sina personliga referensramar, tillför föremålet mening. »Härigenom kommer skilda uttolkare att utläsa skilda innebörder ur samma objekt. Innebörden är avhängig vem som tolkar objektet, och i vilket sammanhang detta sker.» (Burström 1993, s. 8.) Dagens arkeologer betraktar och tolkar naturligtvis stenyxan och flintdolken på ett helt annat sätt än stenålders- respektive medeltidsmänniskorna gjorde. Den rationellt tänkande arkeologen ser två verktyg av huggen sten vilka inpassas i långa kronologiska och typologiska serier. Troligen såg stenåldersmänniskan samma föremål som symboliskt laddade offer- och gravgåvor medan medeltidsmänniskan såg dem som övernaturliga ting med inneboende magiska krafter. Samma föremål – men ack så olika tolkningar.

Genom att tänka bortom den exakta vetenskapens rāmärken och genom att utnyttja analogier från etnologiskt och socialantropologiskt källmaterial får stenåldersartefakterna i Lund plötsligt mening. Det stora flertalet är utan tve-

Fig. 6. Vid arkeologiska undersökningar i Novgorod påträffades en neolitisk flintspjutspets infattad i ett korsprytt bronshölje (längd 8,1 cm). Föremålet har stratigrafiskt daterats till 1300-talets första hälft. Efter Sedova 1957. – A Neolithic, flint, spear-head mounted in a bronze frame with a representation of a flowering cross (length 8.1 cm) was found at an archaeological excavation in Novgorod. The artefact has been stratigraphically dated to the first half of the 14th century. After Sedova 1957.

kan de materiella lämningarna efter den under medeltiden, och även senare, allmänt kända åskstenstraditionen.

Också de i London funna yxorna har på senare år omtolkats. Idag förstår man att yxfynden motsvarar »the distribution of the population who collected them between Saxon times and the eighteenth century, rather than that of the Neolithic population who made them» (Merrifield 1987, s. 14).

På senare år tycks dock en märkbar svängning ha skett inom arkeologin. De tidigare bortförklarade stenyxorna som påträffats i »fel kontext» har i ett antal artiklar, från ett flertal olika länder, tolkats som lämningar efter den arkeologiskt svårbevisade åskstenstraditionen (t.ex. Barner 1957; Norkus 1959; Munksgaard 1963; Godske Nielsen 1972; Myhre 1980; Meaney 1981; Hiedelk-Schacht 1983; Capelle 1987; Myhre 1988). I Novgorod har ett fynd påträffats som alldeles särskilt utmärker sig. Det

rör sig om en neolitisk flintspjutspets som infattats i ett bronshölje. Anmärkningsvärt är att detta föremål smyckats, inte bara med dekorativ växtornamentik, utan även med ett kors. Det påträffades vid arkeologiska undersökningar år 1953 i ett lager som daterats till 1300-talets första hälft, men efter stadsbranden 1311 (Sedova 1957; Yanin 1992, s. 99) (fig. 6).

Sällsynta objekt

Var kommer då stenåldersfynden ifrån? Staden Lunds omgivning är visserligen rika på förhistoriska boplatslämningar och gravar, men någon stenåldersboplat har inte konstaterats inom det medeltida stadsområdet. En del av fynden kan vara offerfynd som deponerats under förhistorisk tid och som blivit omrörda i samband med det flitiga gropgrävandet under tidig medeltid eller vid det sena 1800-talets och det tidiga 1900-talets omfattande avlopps- och grundgrävningar.

De ursprungliga fyndplatserna för de flesta av föremålen bör sannolikt sökas i stadens omgivning. Stora arealer mark och intensiva agrara aktiviteter under mycket lång tid har självfallet medfört en mängd upplöjda stenåldersföremål genom seklernas gång. Föremålen har naturligtvis plockats upp och förts med hem till Lund för »eget bruk» eller rent av givit en god förtjänst på torgmarknaden.

Den totala fyndsammansättningen är dock aningen märklig då t.ex. andelen bergartsyxor i förhållande till flintyxor är mycket för hög för att återspegla en »normal» sydvästskånsk fyndsituation (tab. 1). Likaså finns flera sällsynta objekt varav några närmast kan betecknas som exotiska i Lundatrakten (P. Karsten, muntl.). I flera fall rör det rör sig således om långväga transporter av stenåldersartefakter.

Den rikliga förekomsten av åskstenar i Lund är intressant vid jämförelser med andra medeltida städer i samma region. Fynd av stenåldersföremål i medeltida kulturlager är sällsynta, men de förekommer. I Helsingborg har ett flertal stenåldersredskap påträffats vid medeltidsundersökningar. Deras ursprungliga kontext är dock svårtolkad då den medeltida staden överlagrar ett antal stenåldersboplatser (A. Löfgren, UV-Syd, muntl.). I Malmö har en stenyxa påträffats, vid undersökningar i kv. Tra-

nan, i en klart medeltida kontext (I. Billberg, Malmö museer, muntl.) och i Roskilde framkom en slipad flintyxa i en väggränna till ett hus som daterats till 1000-talet (Andersen, Høj & Sørensen 1986, s. 35 ff.).

Om vi vidgar studieområdet och gör nedslag i några andra nordiska städer och stadsbildningar där mer omfattande arkeologiska undersökningar bedrivits de senaste åren blir resultatet ännu mer accentuerat. I Sigtuna, Trondheim, Visby, Uppsala och Birka har inga stenåldersredskap alls påträffats (S. Tesch, Sigtuna Museum; S. W. Nordeide, Riksantikvaren Trondheim; N.-G. Nydolf, UV-Visby; M. Mogren och M. Elfwendahl, UV-Uppsala och Ark. inst. Lund; K. Svensson, Birka-projektet, muntl.). Några enstaka fynd finns dock från Söderköping, Oslo och Bergen. Vid en arkeologisk undersökning i kvarteret Hertigen i Söderköping år 1976 påträffades en bergartsyxa i kulturlager, daterat till perioden 1210–1300 och en bergartsyxa i kulturlager, daterat till 1100-talet (M. Hasselmo, Ark. inst. Lund, muntl.). En halv skafthålsyxa påträffades i lager från 1100-talet vid utgrävningarna i Gamlebyen i Oslo och en prickhuggen trindyxa framkom vid undersökningarna på Bryggen i Bergen år 1955. Stenyxan påträffades i byggnad nr 123, tolkad som »setstove», dvs. säsongsbostad, i fyllnadsmassor för en sittbänk. Denna byggnad förstördes vid branden år 1248 (Ågotnes 1995). Utöver detta finns skriftliga uppgifter från 1920-talet om ett fynd av en sten »tilskaaret som en hammer med skafthul, 9,5 cm långt». Stenen är dessvärre förkommen, men det rörde sig sannolikt om en skafthålsyxa från stenåldern (Ågotnes 1995).

Låt oss istället vända blickarna mot några byar i sydvästra Skåne där större medeltidsundersökningar ägt rum de senaste åren: Löddeköpinge, Gårdstånga, Hjärup, Hyllie och Önnerup. I Löddeköpinge påträffades inga som helst stenåldersartefakter, i Gårdstånga var dessa inte ovanliga, men materialet är dessvärre svårtolkat då flera stenåldersboplatser även konstaterades. Vid undersökningar i Hjärup framkom en flintdolk i en medeltidsbrunn (B. Söderberg, UV-Syd, muntl.).

I Hyllie gjordes några intressanta fynd under 1993 års säsong. Mitt i ett hus, under en

golvnivå som preliminärt daterats till 1500-talet, påträffades ett fragment av en fyrsidigt slipad yxa. Fyndet låg i botten sanden närmast under husets golv tillsammans med ett mynt från 1525. Huset är dock betydligt äldre, från 1300-talet, men i just denna del var inga äldre golveller kulturlager bevarade. I nedgrävningen till en brunn, belägen i närheten av huset, framkom ett förarbete till en fyrsidig yxa. Brunnen är sannolikt sen- eller eftermedeltida (B.-Å. Samuelsson, Malmö museer, muntl.).

De intressantaste byfynden härrör dock från Önnerup, bara någon mil från Lund. Vid arkeologiska undersökningar 1983–84 inom den medeltida bytomten påträffades fyra slipade tjocknackiga yxor i vad som betecknats vara »klart sekundära kontexter» i direkt anslutning till den medeltida bebyggelsen. En av yxorna kunde på ett påtagligt sätt knytas till en byggnad, ett s.k. trelleborgshus (hus 5:I), som daterats till 1000–1100-tal. Yxan framkom nämligen i ett stolphål där en av husets kraftiga takbärande stolpar ursprungligen stått (Pettersson 1995) (fig. 7).

Rationella förklaringar

Vid denna hastiga överblick över fyndsituationen i Skåne och övriga Sydskandinavien slås man av den kraftiga överrepresentationen i Lund. Varför har 83 stenåldersartefakter påträffats i det medeltida Lund medan endast en yxa hittats i det medeltida Malmö? Den troligaste förklaringen är att det i Malmö liksom i många andra skånska städer hittats yxor, mejslar, skäror etc. under årens gång, men att dessa ansetts härröra från det »stenåldersbrus» som finns över i stort sett hela landskapet. Vid avlopps- och grundgrävningar liksom vid arkeologiska undersökningar har denna rationella förklaring till föremålets existens ständigt satts i första rummet.

Anledningen till att stenåldersföremål inte hittats i medeltida stadslager längre norrut kan ha delvis andra förklaringar. Det är möjligt att åskstenstraditionen inte var särskilt väl spridd över mellersta och norra delarna av Norden under medeltiden. Möjligen var åskstenstraditionen under denna tid huvudsakligen en melaneuropeisk företeelse. Något som heller inte får bortses ifrån är att traditionen förutsätter

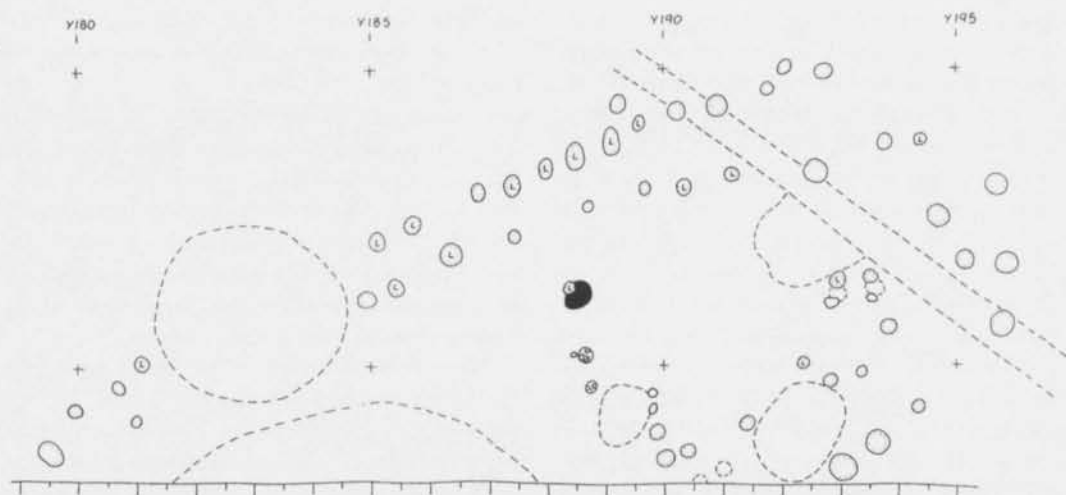

Fig. 7. I byn Önnerup, bara någon mil från Lund, påträffades fyra slipade tjockackiga yxor i medeltida kontexter. En av yxorna framkom i ett stolphål till ett s.k. Trelleborgshus, daterat till 1000–1100-tal. Stolphålet har markerats med svart färg. Renritning Annika Jeppsson, UV-Syd. – Four Stone Age axes were recorded in Medieval contexts in the village of Önnerup, about 10 km from Lund. One of the axes was found in a post-hole belonging to a so called Trelleborg house, dated to the 11th–12th centuries. The post-hole is marked in black.

en viss tillgång på stenåldersartefakter. Den kraftiga landhöjning som skett i mellersta och norra Skandinavien har helt enkelt lett till att de medeltida städerna ofta saknar ett »stenåldersomland». Tillgången på stenåldersföremål kan därför ha varit bristfällig under medeltiden.

Det är dock viktigt att minnas att dessa tolkningar helt och hållet baseras på dagens fyndsituation. Fynd från kommande arkeologiska undersökningar kan därför förändra bilden radikalt.

Knytningen mellan stenåldersfynd och människors magisk-religiösa föreställningsvärld är uråldrig. Redan under föremålets »samtid», under neolitisk tid, användes exempelvis yxor vid boplatsoffer. Fynd av yxor i stolphål eller andra direkta lämningar av huskonstruktioner är inte helt ovanliga (Karsten 1994, s. 145 ff.). Likaså finns flera liknande exempel från järnålder (Myhre 1988, s. 313 ff.).

Trots likheterna är det orimligt att tro att det är en och samma folkliga tradition som levt vidare från neolitisk tid långt fram i modern tid. Förmodligen har denna successivt förändrats och anpassats efter människors önskemål

och behov. Under stenåldern låg det magiska i offrandet – deponerandet – av nytillverkade yxor, skärar och dolkar varvid de erhöll passiva egenskaper såsom skydd för byggnader. Under medeltiden var däremot dessa föremål okända ting som därmed förknippades med »det övernaturliga». Dessa människors förklaring till föremålets existens var att de slungats till marken vid åska. Föremålen var därmed magiska i sig och kunde därför utnyttjas på ett mer aktivt sätt. De var amuletter som ansågs ge skydd och lycka åt upphittaren.

Denna tradition har sedan levt vidare långt in i modern tid. Flera etnologiska vittnesmål om åskstenstraditionens spridning så sent som på 1930-talet finns i folklivsarkivet i Lund. En nedteckning från 1931 indikerar dock ett nytt, modernt sätt att tänka där det inte längre finns plats för folketro och skrock: »Förr i vår an kunde man få höra en å annan gubbe tala om, att han hittat en åskviggi i sin åker, men det var inte rätt ofta. Å inte har jag hört, att di gjorde nå'et särskilt med dom.» (LUF M 3056.)

Ett hjärtligt tack riktas till Björn Magnusson Staaf vars genomgång av fyndmaterialet varit av ovärderlig be-

tydelse. Tack även till Per Karsten för givande diskussioner, Nordenstedtska stiftelsen för ekonomiskt bidrag samt Torgny Söderberg, Britt Lindberg och bröderna Herrey vilkas schlageryrik givit artikeln dess namn. Artikeln skrevs under våren 1995.

Referenser

- Folkliksarkivet i Lund (LUF). Uppteckningar M 466, 955, 1706, 2517, 2616, 2620, 3056, 4164, 4166, 4391, 7103, 7497, 11408, 11866.
- Kulturen i Lund. Dokumentationsmaterial i stadshistoriska avdelningens s.k. A-arkiv.
- Adkins, L. & Adkins, R. A. 1985. *Neolithic axes from roman sites in Britain*. Oxford Journal of Archaeology 4 (1) 1985.
- Almqvist, B. 1974. Torvigg. KLNMBd 18. Malmö.
- Andersen, M., Høj, M. & Sørensen, S. A. 1986. Et vikingetidshus fra Bredgade i Roskilde. ROMU. Årsskrift fra Roskilde Museum 1986.
- Barner, W. 1957. Von Kultäxten, Beilzauber und rituellem Bohren. Die Kunde. Neue Folge. Heft 3-4.
- Blinkenberg, C. 1909. Tordenvåbenet i kultus og folketro. En komparativ-archæologisk undersøgelse. Studier fra sprog- og oldtidsforskning udgivne af Det philologisk-historiske samfund. Nr 79. København.
- Bloch, M. 1977. The past and the present in the present. Man. The Journal of the Royal Anthropological Institute. New Series. Volume 12.
- Bradley, R. 1987. Time regained: the creation of continuity. Journal of the British Archaeological Association. Vol. 140. London.
- Burström, M. 1993. Mångtydiga fornlämningar. En studie av innebörder som tillskrivits fasta fornlämningar i Österrekarne härad, Södermanland. Stockholm Archaeological Reports Nr 27. Stockholm.
- Capelle, T. 1987. Eisenzeitliche Bauopfer. Frühmittelalterliche Studien. Jahrbuch des Instituts für Frühmittelalterforschung der Universität Münster. Band 21.
- Carelli, P. 1991. Kv Gyllenkrok 3, 4, 5, Lund. Rapport över arkeologisk undersökning, nr 1. Kulturen, Lund.
- 1992. Kv Glambeck nr 4. Lund. Rapport över arkeologisk undersökning, nr 2. Kulturen, Lund.
- Christofferson, O. 1918. Skytts härad. Kulturhistorisk beskrivning. Trelleborg.
- Dove, M. 1989. The transition from stone to steel in the prehistoric swidden agricultural technology of the Kantu' of Kalimantan, Indonesia. Foraging and farming. The evolution of plant exploitation. (Harris, D. R. & Hillman, G. C. eds.) London.
- Foote, P. 1972. Steinbøker. Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid, bd 17. Malmö.
- Godske Nielsen, H. 1972. For sikkerheds skyld. Skalk nr 3/72.
- Granberg, G. 1978. Kyrkan och folktron. Folkdikt och folketro. Lund.
- Hammarstedt, N. E. 1920. Svensk forntro och folksed i ord och bild. Häfte I. Stockholm.
- Hiedelk-Schacht, S. 1983. »Donnerkeile« aus dem Bezirk Neubrandenburg. Ausgrabungen und Funde. Band 28. Heft 3.
- Karlin, G. 1912. Grundgräfnings arkeologi. Aktiebolaget Skånska Handelsbanken. Fästskrift vid invigningen af Skånska Handelsbankens nybyggnad i Lund den 21 september 1912. Lund.
- 1922 eller 1923 (?). Lund på 1000-talet. Vad jorden vittnar. Lunds Dagblad.
- Karsten, P. 1994. Att kasta yxan i sjön. En studie över rituell tradition och förändring utifrån skånska neolitiska offerfynd. Acta Archaeologica Lundensia, series in 8°, No. 23.
- Kieckhefer, R. 1993. Magic in the Middle Ages. Cambridge.
- Klindt-Jensen, O. 1975. A History of Scandinavian Archaeology. London.
- Larsson, S. 1993. Kv Myntet nr 3, 4, 5. Lund. Rapport över arkeologisk undersökning, nr 3. Kulturen, Lund.
- Meaney, A. L. 1981. Anglo-Saxon Amulets and Curing Stones. B.A.R. British Series 96.
- Merrifield, R. 1987. The Archaeology of Ritual and Magic. London.
- Montelius, O. 1900. Solgudens yxa och Tors hammare. Svenska fornminnesföreningens tidskrift. Tionde bandet. Stockholm.
- Munksgaard, E. 1963. Tordensten. Skalk nr 2/63.
- Myhre, B. 1980. Gårdsanlegget på Ullandhaug I. AmS-skrifter 4. Stavanger.
- 1988. Materielt som ändelig i pakt med tida. Festskrift till Anders Hagen. Arkeologiske Skrifter fra Historisk Museum. Universitet i Bergen.
- Norkus, J. 1959. Ein »Donnerkeil« und ein Schalenstein aus dem Kreise Hameln-Pyrmont. Die Kunde. Neue Folge 10. Heft 3-4.
- Paulsson, T. 1993. Huset och lyckan. En studie i byggnadsoffer från nordisk järnålder och medeltid. C-uppsats i arkeologi. Lunds universitet (stencil).
- Pettersson, C. 1995. Önnerup 4:3 medeltida bytomt. Sydgas stamledning 1983, grenledning 1984. Internrapport, UV syd (manus).
- Rydbeck, O. 1940. Några ord om yxor och övertro i gångna tider. Skånes Hembygdsförbunds Årsbok 1940. Malmö.
- Saksæns danesaga. Svenssonernes og borgerkrigenes tid (1076-1157). 1908. Oversat af Jørgen Olrik. København.
- Schön, E. 1989. Folktrons år. Gammalt skrock kring årsfester, märkesdagar och fruktbarhet. Kristianstad.
- Sedova, M. B. 1957. Amulet iz drevnego Novgoroda. Sovetskaja Archeologija. 1957/4.
- Stattin, J. 1991. Inledning. Det farliga livet. Om avund, rädsla, rykten och fördomar. Lund.
- Testamenter fra Danmarks Middelalder indtil 1450, udg. af Kr. Erslev. København. 1901.
- Trigger, B. G. 1989. A History of Archaeological Thought. Cambridge.
- Yanin, V. L. 1992. The archaeological study of Novgorod: an historical perspective. The Archaeology

of Novgorod, Russia. The Society for Medieval Archaeology Monograph Series: No 13.

Ågotnes, A. 1995. Som truffet av lynet. Tordensteiner som vern mot branner og ulykker. (Manus.)

Fyndkatalog

1. *Spetsnackig bergartsyxa*; KM 5592; längd 14,0; eggbredd 7,7; nackbredd 4,4; max. tjocklek 4,6; avbruten; senare påverkan, fördjupning bakom skafthål; lösfynd vid avloppsgrävning i Lund år 1890.
2. *Båtyxa*; KM 8463; avbruten vid skafthålet; lösfynd vid avloppsgrävning i Svanegatan, Lund, år 1893.
3. *Spetsnackig flintyxa*; KM 9620a; längd 16,4; eggbredd 6,1; nackbredd 3,6; max. tjocklek 3,1; lösfynd vid avloppsgrävning i Lund år 1895.
4. *Tunnackig bergartsyxa*; KM 9620b; längd 13,8; eggbredd 5,1; nackbredd 3,4; max. tjocklek 2,9; lösfynd vid avloppsgrävning i Lund år 1895.
5. *Skaftålsyxa i bergart*; KM 10464; avbruten, endast nacken bevarad; lösfynd vid avloppsgrävning i Lund år 1898.
6. *Skaftålsyxa i bergart*; KM 10465; avbruten, endast eggen bevarad; lösfynd vid avloppsgrävning i Lund år 1898.
7. *Tunnackig flintyxa*; KM 10466; längd 9,8; bredd vid brott 5,6; max. tjocklek 2,8; eggen avbruten, nacken bevarad; lösfynd vid avloppsgrävning i Lund år 1898.
8. *Tjocknackig hålslipad flintyxa*; KM 10467; längd 10,6; bredd vid brott 4,7; nackbredd 2,6; max. tjocklek 2,0; lösfynd vid avloppsgrävning i Lund år 1898.
9. *Flintmejse*; KM 10468; förkommen; »tvärgenomskärning 4-sidig. Smalsidor oslipade. Öfre änden mycket skadad. Längd 136 mm.» (Uppgifter från Kulturens registerkort.) Lösfynd vid avloppsgrävning i Lund år 1898.
10. *Tunnackig flintyxa*; KM 10469; längd 13,8; eggbredd 6,0; nackbredd 4,1; tjocklek 2,3; smalsidorna delvis slipade; lösfynd vid avloppsgrävning i Lund år 1898.
11. *Flintmejse*; KM 11344; längd 9,4; eggbredd 3,2; bredd vid brott 2,8; max. tjocklek 1,6; avbruten, eggen bevarad; smalsidorna slipade; lösfynd vid avloppsgrävning i Lund år 1900.
12. *Flintskära*; KM 11387; längd 15,0; bredd 2,6; lösfynd i Lund år 1900.
13. *Tunnackig flintyxa (?)*; KM 11388; längd 17,4; eggbredd 6,1; nackbredd 2,8; max. tjocklek 3,1; avbruten nacke, eggen bevarad; lösfynd i Lund år 1900.
14. *Flintmejse*; KM 11389; förkommen; »helt slipad. Tvärgenomskärning långsträckt rektangulär med bredsidsidorna svagt och smalsidorna starkt utbugtade. Öfre änden skadad. Längd 94 mm.» (Uppgifter från Kulturens registerkort.) Lösfynd i Lund år 1900.
15. *Flintdolk*; typ III; KM 11391; längd 8,6; endast tången och en liten del av bladet bevarad; lösfynd i Lund år 1900.
16. *Flintpil*; gropkeramisk; KM 11679; trekantig pil med tånge, triangulärt tvärsnitt; lösfynd i Lund år 1900.
17. *Flintdolk*; KM 11680; längd 11,2; tjocklek 1,2; spetsen avbruten; lösfynd i Lund år 1900.
18. *Tjocknackig hålslipad flintyxa*; KM 12541; längd 11,3; eggbredd 4,6; nackbredd 3,4; max. tjocklek 3,0; bredsidsidorna slipade, smalsidorna oslipade; lösfynd i Lund år 1901.
19. *Tunnbladig tvåreggad bergartsyxa*; KM 12542; längd 8,8; eggbredd 4,2; nackbredd 1,8; max. tjocklek 1,6; delvis naturslipad(?); lösfynd i Lund år 1901.
20. *Tjocknackig(?) flintyxa*; KM 12543; längd 8,4; eggbredd 5,1; max. tjocklek 3,2; slipad på fyra sidor, möjligen omhuggen; lösfynd i Lund år 1901.
21. *Tjocknackig flintyxa*; KM 13743; längd 14,6; eggbredd 6,1; nackbredd 3,2; tjocklek på mitten 3,3; oslipad, utsvängd egg; lösfynd vid grundgrävning i kv. Paradis nr 36, Lund, år 1903.
22. *Stridsyxa*; LUHM 14341; längd 11,4 (L 11,4; BH 4,7; TH 3,2; ET 3,6); lösfynd vid grundgrävning i kv. Paradis nr 47, Lund, år 1903 (Karsten 1994).
23. *Flintdolk*; typ II, LUHM 15977j; längd 10,8; lösfynd i kv. Paradis nr 39-40, Lund, »i en brunn på 4 m:s djup» (Karsten 1994).
24. *Flintdolk*; typ III; LUHM 15938; längd 20,0; lösfynd vid kloakgrävning i Gyllenkroks allé, Lund, »där denna möter Vallpromenaden»; omhuggen (Karsten 1994).
25. *Skaftålsyxa i bergart*; KM 14135; längd 9,4; bredd vid brott 5,3; max. tjocklek 3,8; avbruten, eggen bevarad; lösfynd vid grundgrävning i kv. S:t Mikael nr 6, Lund, år 1903.
26. *Tjocknackig hålslipad flintyxa*; KM 14841; längd 11,8; eggbredd 4,0; nackbredd 2,6; max. tjocklek 2,3; lösfynd i Lund år 1904.
27. *Tunnackig flintyxa*; KM 15067; längd 9,7; egg vid brott 4,8; nackbredd 4,0; max. tjocklek 1,7; eggen förstörd, slipad över hela ytan; lösfynd vid grundgrävning i kv. Thomander nr 17, 18, 23, 24, Lund, år 1905.
28. *Tjocknackig flintyxa*; KM 15069; längd 12,0; bredd vid brott 5,6; nackbredd 2,8; max. tjocklek 2,8; eggen avbruten (hålslipad?), delvis slipad; lösfynd vid grundgrävning i kv. Murgrönan nr 5, 9, 10, Lund, år 1905.
29. *Spetsnackig flintyxa*; KM 15246a; längd 14,0; eggbredd 6,1; nackbredd 2,3; max. tjocklek 4,3; delvis slipad; lösfynd vid grundgrävning i kv. Galten nr 5-8, Lund, år 1905.
30. *Tjocknackig flintyxa*; KM 15246b; längd 17,2; eggbredd 6,1; nackbredd 3,8; max. tjocklek 4,3; lösfynd vid grundgrävning i kv. Galten nr 5-8, Lund, år 1905.
31. *Flintdolk*; typ II, KM 15253a; längd 19,4; lösfynd vid grundgrävning i kv. Thomander nr 17, 18, 23, 24, Lund, år 1905.

32. *Flintdolke*, typ II; KM 15253b; längd 11,3; lösfynd vid grundgrävning i kv. Thomander nr 17, 18, 23, 24, Lund, år 1905.
33. *Tunnackig flintyx*; KM 15261; längd 11,0; bredd vid brott 6,7; bredd vid nacke 5,0; max. tjocklek 4,6; nackpartiet bevarat, eggen avbruten; lösfynd vid grundgrävning i kv. Glädjen nr 6, Lund, år 1905.
34. *Flintpil*; gropkeramisk; KM 16646a; längd 6,3; trekantig avbruten tånge, triangulärt tvärsnitt; lösfynd i hörnet Mårtenstorget-Kiliansgatan, Lund, år 1906.
35. *Flintdolke*, typ IV(?); KM 16646b; längd 10,2; avbruten; lösfynd i hörnet Mårtenstorget-Kiliansgatan, Lund, år 1906.
36. *Flintdolke*; KM 166646c; längd 7,1; endast mittpartiet bevarat; lösfynd i hörnet Mårtenstorget-Kiliansgatan, Lund, år 1906.
37. *Kärn- och spetsyx av flinta*; senmesolitisk, Ertebøllekultur; KM 19888; längd 15,8; lösfynd vid grundgrävning för Akademiska föreningens nybygge år 1909, kv. Föreningen nr 5, Lund.
38. *Tjocknackig flintyx*; KM 20217; längd 14,6; eggbredd 5,5; nackbredd 2,8; max. tjocklek 3,7; delvis slipad, möjligen omhuggen; lösfynd vid avloppsgrävning i kv. Paradis nr 37, Lund, år 1898, »i ett tunnt lager af torf, spån och ben liggande omedelbart på leran och närmast under det medeltida kulturlagret» (uppgifter från Kulturens registerkort).
39. *Tjocknackig flintyx*; KM 20467; längd 15,8; eggbredd 5,6; nackbredd 2,6; max. tjocklek 2,5; stora delar avslagna; stratigrafiskt bunden till »sjätte sticket» vid grundgrävning i kv. Apotekaren nr 5, Lund, år 1910. Stick 1–9 har grovdaterats till tiden 1275–1350 (Karlin 1912, s. 14).
40. *Tjocknackig bergartsyx*; KM 20539; längd 10,4; eggbredd 5,1; nackbredd 3,8; max. tjocklek 3,1; hel-slipad; lösfynd vid utkörningen av schaktmassor från kv. Apotekaren nr 5, Lund, år 1910.
41. *Flintskära*; KM 21964; längd 9,2; lösfynd i Södra Esplanaden, Lund, år 1912.
42. *Tunnackig flintyx*(?); KM 21976; längd 7,8; eggbredd 8,5; bredd vid brott 8,5; nacke borta, hel-slipad; lösfynd vid ledningsgrävning i kv. Glädjen nr 16, Lund, år 1912.
43. *Tunnackig flintyx*(?); KM 22100; längd 4,9; egg och nacke borta, mycket fragmentarisk, helslipad; lösfynd vid grundgrävning i kv. Södertull nr 2–5, Lund, år 1912.
44. *Tjocknackig flintyx*; KM 22218; längd 13,8; bredd vid brottytor 7,6; nacke och egg borta, helslipad; »utkörningsfynd» från Lund år 1912.
45. *Tjocknackig flintyx*; KM 22605; längd 10,0; eggbredd 4,6; nackbredd 2,8; max. tjocklek 3,1; hel-slipad; lösfynd i kv. S:t Thomas nr 17, Lund, år 1913.
46. *Flintmejsel*; KM 23859; längd 8,0; eggbredd 4,6; nackbredd (vid brott) 1,6; max. tjocklek 1,9; nacke borta, helslipad; lösfynd i Lund år 1914.
47. *Flintmejsel*; KM 23860; längd 7,4; bredd vid brott 2,1; nackbredd 1,8; max. tjocklek 2,0; eggen borta, helslipad; lösfynd i Lund år 1914.
48. *Flintmejsel*; KM 23861; längd 8,5; eggbredd 1,6; bredd vid brott 1,6; max. tjocklek 1,7; nacken borta, bredsida slipad; lösfynd i Lund år 1914.
49. *Tunnackig flintyx*; KM 23862; längd 7,2; eggbredd 6,2; bredd vid brott 6,1; nacken saknas; oslipad; lösfynd i Lund år 1914.
50. *Flintdolke*; KM 23863; längd 7,2; nacke och spets borta; lösfynd i Lund år 1914.
51. *Stridsyx*(?); KM 23864; längd 7,5; bredd 3,4; endast eggpartiet med rännor på smalsidorna bevarat; lösfynd i Lund år 1914.
52. *Flintmejsel*; KM 23859; förkommen; lösfynd i Lund år 1914.
53. *Skaftålsyx av bergart*; KM 24163; längd 15,2; skadad; lösfynd vid grundgrävning i kv. S:t Maria Minor nr 4, Lund, år 1915.
54. *Spetsnackig bergartsyx*; KM 24458; längd 11,4; eggbredd 6,6; nackbredd 2,8; max. tjocklek 3,4; slipad; lösfynd vid grundgrävning i kv. Paradis nr 33, Lund, år 1915.
55. *Skaftålsyx av bergart*; KM 24814; längd 10,2; skadad; lösfynd i kv. Murgrönan nr 5–7, 9–10, Lund, år 1916.
56. *Tjocknackig flintyx*; KM 24887; längd 9,3; eggbredd 4,8; nackbredd 2,3; max. tjocklek 1,8; nacken borta; bredsida slipad; lösfynd vid Klosterkyrkan, Lund, år 1914.
57. *Tunnackig flintyx*; KM 25175; längd 9,3; eggbredd 4,8; bredd vid brott 2,3; max. tjocklek 2,8; bredsida slipad; lösfynd i Bredgatan, Lund, år 1916.
58. *Tjocknackig flintyx*(?); KM 25603; längd 6,6; eggbredd 5,9; bredd vid brott 4,5; max. tjocklek 2,2; nackparti borta; bredsida slipad; lösfynd i Lund år 1917.
59. *Spetsnackig flintyx*(?); KM 27117; längd 9,5; eggbredd 5,6; nackbredd 3,8; max. tjocklek 2,8; nacke och egg borta; helslipad, möjligen hålsli-pad; lösfynd i Lund år 1919.
60. *Spetsnackig bergartsyx*; KM 27563; längd 15,1; eggbredd 6,5; nackbredd 3,2; max. tjocklek 4,2; slipad; lösfynd i kv. Glambeck nr 3, Lund, år 1920.
61. *Flintspjutspets*; KM 27833; längd 5,8; lösfynd vid grundgrävning i kv. Katedralskolan nr 1, Lund, år 1921.
62. *Tunnackig flintyx*; KM 33177; längd 17,2; bredd vid brott 7,5; nackbredd 6,6; max. tjocklek 3,0; eggen borta; helslipad; lösfynd i Grönegatan, Lund, år 1928.
63. *Tjocknackig flintyx*(?); KM 34509; längd 9,8; eggbredd 5,3; nackbredd 4,6; max. tjocklek 1,8; skadad; oslipad, hålsli-pad, möjligen råämne; lösfynd i kv. Kulturen nr 24 eller kv. Tegnér nr 1, Lund, år 1929.
64. *Bergartsmejsel*; KM 35375; längd 12,6; eggbredd 3,5; nackbredd 2,8; max. tjocklek 2,7; eggen skadad; slipad; lösfynd i Lund. Uppköpt av Kulturen 1936.
65. *Tunnackig flintyx*; KM 38315:1; längd 11,3; eggbredd 5,2; nackbredd 4,0; max. tjocklek 1,8;

- nacken skadad; helt slipad; lösfynd vid grundgrävning i kv. Apotekaren nr 5, Lund, år 1910. Uppköpt av Kulturen 1936.
66. *Spetsnackig flintyxa eller skivya(?)*; KM 38331; längd 8,6; eggbredd 5,4; bredd vid brott 1,8; max. tjocklek 1,8; nacken avbruten; oslipad; lösfynd vid grundgrävning i kv. Grynmalaren nr 23-24, Lund. Uppköpt av Kulturen 1936.
67. *Flintdolk*; KM 38356:30; längd 11,2; lösfynd vid grundgrävning i kv. Sankt Clemens nr 6, Lund, år 1913. Uppköpt av Kulturen 1936.
68. *Flintmejsel*; KM 38403:2; längd 11,8; eggbredd 2,8; nackbredd 2,4; max. tjocklek 2,7; helslipad; lösfynd vid avloppsgrävning i Svanegatan, Lund, funnen »på omkr. 1/2 m. djup 23 m från St. Södergatan mitt». Uppköpt av Kulturen 1936.
69. *Flintskära*; KM 38778; längd 9,2; lösfynd vid grundgrävning inom domkapitelstomten, kv. S:t Mikael nr 13, Lund, år 1927. Uppköpt av Kulturen år 1936.
70. *Flintdolk*; KM 39273:82; längd 10,7; spetsen borta; lösfynd vid grundgrävning i kv. Glambeck nr 5, Lund, år 1938.
71. *Flintskära*; KM 60000:192; längd 12,9; lösfynd i samband med kyrkogårdsundersökning i kv. S:t Peter nr 27 år 1968.
72. *Tjocknackig flintyxa*; KM 66166:875; längd 7,3; stratigrafiskt bunden vid grundgrävning i kv. S:t Clemens nr 8, Lund, år 1974. Påträffades vid avrensning direkt på moränleran. Stratigrafiskt daterad till perioden ca 990-1020.
73. *Flintdolk*; typ III; KM 66166:2078; längd 10,9; stratigrafiskt bunden vid grundgrävning i kv. S:t Clemens nr 8, Lund, år 1974. Stratigrafiskt daterad till ca 990-1050.
74. *Tunnackig flintyxa (?)*; KM 66166:2081; längd 16,6; eggbredd 8,2; nackbredd 5,8; max. tjocklek 3,0; nacken delvis skadad; stratigrafiskt bunden vid grundgrävning i kv. S:t Clemens nr 8, Lund, år 1974. Stratigrafiskt daterad till ca 990-1050.
75. *Tjocknackig flintyxa*; KM 66166:2534; längd 8,3; eggbredd 3,9; nackbredd 2,5; max. tjocklek 2,2; slipad bredsida, utstängd egg; stratigrafiskt bunden vid grundgrävning i kv. S:t Clemens nr 8, Lund, år 1974. Påträffad i torvlager direkt på leran. Stratigrafiskt daterad till ca 990-1020.
76. *Yxämne av flinta*; KM 66166:2545; längd 10,8; stratigrafiskt bunden vid grundgrävning i kv. S:t Clemens nr 8, Lund, år 1974. Stratigrafiskt daterad till ca 990-1020. (Antikvarie T. Nilsson, Kulturen, muntl.)
77. *Flintdolk*; KM 69023:27; längd 6,6; nacken borta; stratigrafiskt bunden vid grundgrävning i kv. Repslagaren nr 13-14, Lund, år 1977-1978. I fyllningen till grav 175, stratigrafiskt daterad till perioden 1050-1100.
78. *Tjocknackig bergartsyxa*; KM 70361:1258; längd 11,8; stratigrafiskt bunden vid grundgrävning i kv. Apotekaren nr 4, Lund, år 1979-1980. Påträffades i kulturgyttja, träkol, lerfläckar och i botensväm. Stratigrafiskt daterad till ca 1050. Direkt öster om fyndplatsen framkom lämningarna efter ett mindre hus med flätverksväggar, dendrokronologiskt daterat till 1044±5 respektive 1048±5.
79. *Tjocknackig flintyxa*; KM 71075:603; längd 11,7; förkommen; stratigrafiskt bunden vid grundgrävning i kv. Färgaren nr 28, Lund, år 1981. Framkom i ett lager av gödsel och lera i direkt anslutning till huslämning med flätverksväggar, äldre och yngre ugn samt rester av lergolv och stampat jordgolv. Huset ligger direkt intill en plankrad som möjligen utgör tomtgräns. Huset är dendrokronologiskt daterat till perioden 1000-1050.
80. *Flintdolk*; typ III; KM 76420:414; längd 15,8; spetsen borta; stratigrafiskt bunden vid grundgrävning i kv. Gyllenkrok nr 3,4,5, Lund, år 1990. Påträffades i anslutning till fragmentariska huslämningar i form av tre skilda lergolv vilka hör till samma fas. Stratigrafiskt daterad till perioden 1075-1150 (Carelli 1991).
81. *Tjocknackig flintyxa*; KM 76579:437; längd 14,0; eggbredd 3,0; delvis slipad på fyra sidor; stratigrafiskt bunden vid grundgrävning i kv. Glambeck nr 4, Lund, år 1991-1992. Påträffades i direkt anslutning till hus med lergolv. Stratigrafiskt daterad till 1100-talets andra hälft (Carelli 1992).
82. *Flintskära*; KM 77714:301; längd 9,9; stratigrafiskt bunden vid grundgrävning i kv. Myntet nr 3-5, Lund, år 1992. Påträffades i anslutning till bebyggelselämningar i form av lergolvsrester. Stratigrafiskt daterad till 1200-talets mitt (Larsson 1993).
83. *Skaftappsyxa av bergart*; KM 77655:491; endast nacken bevarad; längd 9,8; max. tjocklek 2,8; stratigrafiskt bunden vid grundgrävning i kv. Gyllenkrok 30 (5), Lund, år 1992. Rensfynd vid sylstenar till boningshus, preliminärt daterat till 1500-1600-tal.
- Medtagits i fyndkatalogen ovan har endast föremål vilkas fyndplats säkert angivits till Lund. I Statens Historiska Museums samlingar återfinns även föremål, vilkas fyndplatser är vagare angivna; t.ex. »vid Lund» eller »nära Lund». Dessa har uteslutits. Följande föremål är exempel på föremål som möjligen kan, utifrån inventarietkatalogens uppgifter, ha påträffats i Lund:
- SHM 1452:305: »Torwigg af grå flinta, men endast eggen, som är 2 tum bred och hela stycket 1 3/4 tum lång. Bekommit i Lund.»
- SHM 1452:310: »Flintknif, som icke synes vara huggen eller slipad, af grå flinta, men hvit anlupen. Är danad af naturen, 3 tum lång, 3/4 tum bred. Kommen från Lund.»
- SHM 1270:56: »Vacker bred hålmejsel af grå flinta, 7 1/2 tum lång. Från Lund.»
- SHM 1270:57: »Hålmejsel af hvit flinta 5 tum lång. Äfvenledes från Lund.»

Summary

Every now and then Stone Age objects come to light at Medieval archaeological excavations. These finds are usually explained away as curious random finds, residues from Stone Age deposits, settlements or graves. This explanation proved unsatisfactory when four new Stone Age artefacts came to light at four different excavations in the Medieval city centre of Lund, Sweden, during the years 1990–1993.

In order to discover how frequent these finds are in Medieval urban contexts a survey was executed in Lund. The survey was limited to six different artefact-types, namely axes, chisels, daggers, scrapers, spear-heads and arrow-heads. The inventory covers all known finds from the centre of Lund, i.e. the area within the Medieval rampart. The deposits in the centre of Lund date from the end of the 10th century, and archaeological excavations, with surface collection of finds have been carried out here since the late 19th century.

On completion of the survey an amazing 83 Stone Age artefacts had been recorded. The assemblage shows a great variety in both artefact-types and dates, from the Late Mesolithic period to the Bronze Age. However, the Middle Neolithic period predominates. What is more interesting is that the assemblage does not correspond to normal South-West Scanian find assemblages of Stone Age date, the number of stone axes in proportion to that of flint-axes being far too large. The quantity of Stone Age artefacts found in the medieval city of Lund and the considerable variation in the find assemblage indicate that a different explanation must be sought.

There are a number of historical records which connect Stone Age artefacts with ritual and magic. Amongst them, Pliny the Elder (23–79 A.D.), writes about stone axes, *ceraunia*, and their magical characteristics. There is also archaeological evidence of such magical or ritual use of Stone Age axes. In England over 40 Neolithic axes have been found in Roman contexts, and in France more than 24 stone axes have been found on Romano-Celtic temple sites.

From ethnographic sources we know that a

popular oral tradition on thunderbolts was universal, at least during the 19th century. This tradition is more or less the same throughout the world; it is believed that the thunderbolt is thrown from the sky when lightning strikes. The lightning is caused by the falling stone, while the loud noise and the possible fire are secondary effects.

This tradition was known in the Middle Ages. The poem *Liber lapidum* or *Liber de gemmis*, written between the years 1067 and 1081, describes the magical characteristics of thunderbolts. This concept of their magic nature was probably deeply embedded during the Middle Ages, inasmuch as 17th-century scholars, such as the Dane Ole Worm (1588–1654), could not explain the origin of the thunderbolts although they were sceptical about the popular theory thereof.

From Denmark and Scania there are a number of narrative records from the late 19th and the early 20th century. These show, with great consistency, that Stone Age artefacts were regarded as thunderbolts, as supernatural in origin. From the records we know that they were mainly used to protect, e.g. buildings from fires, but also to cure illness. For this purpose a powder was made by scraping a thunderbolt.

So far we have demonstrated the presence of a large number of Stone Age artefacts in the medieval city of Lund, and the existence of a world-wide popular oral tradition concerning thunderbolts. However, it is extremely difficult to connect these two phenomena archaeologically. To prove the existence of mental structures, such as ideas of ritual and magic, archaeology must develop from a positivist tradition into the humanities where theories are argued in discussion and assessed according to credibility, not formulas and statistics.

Although we know that religious and magical concepts were of tremendous significance for all people during the Middle Ages, great difficulties are still inherent in identifying the material remains of these mental structures. The stone axes from Lund are good examples of this. Although 83 Stone Age artefacts have been found in Lund since 1890, none has yet

connected them with the well known popular myth concerning thunderbolts. Instead they have been considered as proof of Stone Age settlement.

The large assemblage from Lund should instead be seen as evidence of a unifying idea, a mentality, which prevailed during the Middle Ages. From Medieval and later written sources we know that stone axes were regarded as supernatural, precious objects. These objects were not identified as Stone Age tools, as modern archaeologists see them, until the 17th–18th centuries, or even later. Most of the

objects were presumably collected in the vicinity of Lund, but some are so rare that they were probably brought to the city over long distances.

If ethnographic analogies are applied the extensive Stone Age assemblage from Lund begins to make sense. The most plausible explanation for these objects must derive from the popular tradition concerning thunderbolts, which was probably well known in Lund during the Middle Ages; so the Stone Age objects found in Lund are the material remains of this ritual and magical tradition.